

УДК 340.15(438)''1997'':342.4

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.11.46>**Патлачук В.Н.***к.ю.н., доцент кафедри теорії, історії права і держави
та конституційного права,
Національний університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь, Україна***ПРИНЦИПИ СУЧАСНОГО ПОЛЬСЬКОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА**

Актуальність теми дослідження пов'язана із складним становищем, у якому перебуває українське суспільство внаслідок системної кризи, яка охопила країну. В таких умовах виникає необхідність реформування конституційних правовідносин з метою наближення конституційно-правових норм до реального стану суспільних відносин. Для вирішення цього завдання доцільно звернутися до польського конституційного досвіду, враховуючи схожість деяких етапів державотворення та історичних процесів України та Польщі. Інтерес до принципів Конституції Республіки Польща 1997 року є не випадковим з причини відображення в них положень, які пов'язані з процесами реформування польської правової системи. Дослідження даного питання пов'язано з виключною роллю принципів конституційного права, які визначають загальну спрямованість правового регулювання та ефективність юридичної практики.

Аналіз публікацій показує, що окремі аспекти принципів конституційного права досліджували В.Б. Авер'янов, М. О. Баймуратов, В. М. Горшен'юв, А. П. Заєць, І. П. Ільїнський, А. І. Лепешкін, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, Л. Т. Кривенко, А. Р. Крусян, С. Л. Лисенков, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, Б. В. Щетинін та ін. Одночасно з цим, принципи польського конституційного права розглядали українські вчені А. Р. Крусян, М.Ф. Орзих, Б.Й. Тищик, В. М. Шаповал, а також

польські вчені А. Бадаляна, А. Боднар, М. Зелінський, М. Змерчак, Р. Копівницький, А. Прайснер, П. Сарнецький, В. Скшидло, В. Соколевич та ін. Незважаючи на наявність цих публікацій, принципи сучасного польського конституційного права залишаються «білою плямою» в українській юридичній науці та потребують подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз принципів Конституції Польщі 1997 року, їх особливостей, ролі й значення у механізмі правового регулювання.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що конституція є комплексним нормативно-правовим актом, який регулює найважливіші суспільні відносини, що склалися у суспільстві. Конституція Польської Республіки 1997 року (далі – Конституція ПР) приймалася в умовах переходу цієї країни від комуністичного режиму до демократії, вибору нової моделі політичного режиму та відновлення кращих традицій правового розвитку. Значну роль у цьому процесі займала незалежна профспілка «Солідарність», яка стала потужною політичною силою, що очолила демократичний рух у країні та закликала до проведення радикальних реформ.

Враховуючи ту обставину, що Основний Закон має найвищу юридичну силу, доцільно розглянути його зміст, роль, значення, характерні ознаки і види конституційних норм, до числа яких відносяться норми-принципи. Дана категорія являє собою найважливіше юридичне поняття,

яке безпосередньо виражають сутність права, розкриває його зміст та лежить в основі конкретних нормативних приписів. У свою чергу, конституційні принципи визначають сутність конституції, її зміст, а також є основою усіх галузей національного права. Значущість принципів конституційного права обумовлює особливу увагу до їх змісту представників юридичної науки та практики, але у юридичній науці немає єдиного підходу до визначення принципів конституційного права.

У сучасному розумінні принципів права важливу роль відіграла суперечка між теоретиками права, зокрема, представниками англійської та американської доктрин. Так, відомий англійський філософ і теоретик права Х. Харт надавав особливого значення принципам, які використовувалися у якості найважливішого критерію кваліфікації правового рішення [1, с. 108]. У свою чергу, Р. Дворкін розумів принципи як настанови щодо застосування права, які не накладають правових наслідків у разі їх невиконання [2].

Незважаючи на значну кількість підходів до визначення цього поняття, більшість дослідників погоджуються з тим, що під принципами права необхідно розуміти основоположні засади, керівні ідеї, положення, риси. При цьому, як зазначає О. В. Скурко, принципи права можуть існувати у двох формах: бути офіційно закріпленими в законі та існувати у вигляді ідей і настанов, що не знайшли відображення в даний історичний момент у праві [3, с. 56]. Такий підхід полягає в тому, що еволюція права виходить із суджень, ідей, правосвідомості, які внаслідок різних причин можуть закріпитися у нормах права. Підтвердженням даної тези є історичний розвиток принципів польського конституціоналізму, які знайшли відображення у Конституції 1791 року, наполеонівській Конституції 1807 року, Конституції Царства Польського 1815 року, Конституції 1921 року, Конституції 1935 року, сталінській Конституції 1952 року та у сучасній Конституції Поль-

ської Республіки 1997 року. Принципи права впливали на зміст кожного з цих законів та знаходили відображення на усіх стадіях конституційного регулювання. На них ґрунтувалася діяльність правотворчих органів при підготовці нормативно-правових актів, які діяли на польських землях, та відбувався процес удосконалення законодавства.

На думку А. Р. Крусян, «конституціоналізм базується на низці основних принципів, вироблених людством у процесі свого розвитку, які стали світовими стандартами у формуванні демократичної держави та громадянського суспільства» [4, с. 107]. Відомий радянський дослідник І. П. Ільїнський, розуміє під основними принципами конституціоналізму основоположні керівні засади устрою суспільства і держави, які юридично закріплені в Основному Законі [5, с. 138-139]. Польський науковець Р. Кропівницький зазначає, що у дискусії щодо розуміння конституційних принципів сформовані два основні підходи. Відповідно до першого широкого підходу, усі конституційні норми є принципами права, оскільки вони є основою для створення усіх інших нормативно-правових актів. Другий підхід базується на тому, що лише частина конституційних норм має особливе значення для конституції та правової системи, тому лише вони мають принципові особливості [6, с. 138]. У свою чергу, українські вчені В. С. Журавський та Ю. М. Тодика відокремлюють основні та звичайні принципи конституції, при цьому до перших відносять народовладдя, верховенство права, державний суверенітет, пріоритет прав і свобод людини і громадянина, поділ влади та ін. [7, с. 62].

Формування принципів польського конституційного права обумовлено наступними об'єктивними та суб'єктивними факторами:

1) рівнем розвитку юридичної науки, культури, освіти та інших елементів, що становлять сукупний інтелектуальний рівень суспільства. Наприкінці 90-х рр. ХХ століття у Польщі склалася ситуація, пов'язана з переходом до демократичної незалежної держави. Одно-

часно з цим польське конституційне право пройшло складний шлях свого формування та накопичило значну кількість наукових підходів стосовно проекту нової Конституції;

2) морально-духовним потенціалом суспільства, який виражався у тому, що більшість населення Польщі наприкінці 90-х років минулого століття розуміла необхідність зміни існуючого державного устрою;

3) наявністю стабільного механізму реалізації правових засад у діяльності державних органів, що знайшло відображення, насамперед, у правотворчій діяльності польського Сейму;

4) рівнем правосвідомості та ступенем освоєння конкретною людиною права як власної свободи.

В юридичній науці використовуються два способи матеріалізації принципів права: 1) текстуальне закріплення; 2) виведення їх положень зі змісту конституції. Перший спосіб знаходить свою реалізацію у тому, що принципи конституційного права безпосередньо закріплюються у її змісті, у другому випадку їх зміст виводять з положень конституції. За допомогою даного способу було проведено дослідження Конституції РП 1997 року, що дало змогу встановити наступні основні принципи: 1) народовладдя; 2) верховенство права; 3) законності; 4) демократії; 5) національного суверенітету; 6) соціальної ринкової економіки; 7) рівності громадян перед законом; 8) врахування національних традицій конституціоналізму (рис. 1).

1. Важливим загальноновизнаним принципом є *народовладдя*, тобто участь народу в здійсненні політичної та державної влади на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного життя тощо. Демократична держава ґрунтується на такому характері взаємодії відносин між особистістю, суспільством і державою, при якому інтереси особистості, права і свободи громадян є основною соціальною цінністю, що охороняється суспільством і державою. Так, у ст. 4 Конституції вказується, що верховна влада належить народу, який здійс-

нює свою владу через своїх представників або безпосередньо.

Рис. 1. Принципи права

2. *Верховенство права*. Основними складовими даного принципу є здійснення влади відповідно до закону та обмеження влади законом. Вирішальне значення для розвитку конституціоналізму та верховенства права мають ідеї Монтеस्क'є, Жан-Жак Руссо, які покладені в основу Декларації про права людини та громадянина 1789 року та перших конституційних актів – Конституцію США 1787 року та Конституції Польщі 1791 року. Так, відповідно до їх розуміння, свобода має бути заснована на законі. Як зазначає Д. Подчаші, концепція верховенства права відображає ситуацію, коли громадяни, установи та органи держави діють відповідно до чинного законодавства, а сам закон слугує позачасовим цінностям, які сприяють соціальній, політичній, економічній та релігійній свободі [8, с. 29].

Розглядаючи розвиток верховенства права, О. О. Уварова та Д. О. Вовк зазначають, що

у зарубіжній доктрині права склалися три основних підходи до розуміння верховенства права: англо-американський («rule of law»), засновником якої вважається А. Дайсі); німецький, що розробив концепцію «державного врегулювання через право»; французьку, вперше сформульовану Раймоном Карре де Мальбергом після Першої Світової війни [9].

Як зазначає П. М. Рабінович, українські дослідники, виокремлюючи основні концепції верховенства права, базуються на типології праворозуміння, зокрема: природно-правова концепція, запропонована М. І. Козюброю та М. Г. Патеї-Брасюком; легістсько-позитивістська концепція, запропонована Ю. С. Шемшученком; соціологічно-позитивістська концепція, запропонована О. В. Петришиним; комплексні (змішані) концепції, запропонована Д. О. Вовком та М. П. Орзіхом, С. В. Шевчуком [10, с. 297-298].

Представляється, що принцип верховенства права необхідно сприймати не просто як універсальний принцип права, а як інтегральний, який є відображенням найвищих загальнолюдських цінностей у всіх сферах суспільного життя. Принцип верховенства права має фундаментальний характер та є основою правової системи демократичного суспільства і поширюється на всі правовідносини, а також прикладний характер, який полягає у виробленні та впровадженні практичних рекомендацій у діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Відомий український вчений М. І. Козюбра також підкреслює, що «деякі складові принципу верховенства права не завжди безпосередньо фіксувалися в конституціях, і Конституція України у цьому відношенні не є винятком. Вони сформульовані переважно правовою наукою та судовою практикою, що ніяк не применшує їхнього значення для утвердження верховенства права. До таких його складових належать, зокрема, принципи визначеності і пропорційності» [11, с. 47].

У Конституції 1997 року даний принцип знайшов відображення в розділах, присвя-

чених правам та свободам, повноваженнях Сейму, Сенату, Президента, Ради Міністрів, судів та Трибуналу. Повністю присвячена даному принципу верховенства права ст. 8, у якій вказується, що Конституція є найвищим актом права, а її принципи застосовуються безпосередньо.

3. Під принципом *законності* слід розуміти вимогу суворого дотримання та застосування законів та діючих на їх основі нормативно-правових актів. Принцип законності – це відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки учасників правових відносин. Принципи законності розкривають її сутність як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі. Даний принцип має так характерні риси, як: 1) виключність закону, тобто підпорядкованість закону всіх юридичних актів (нормативних і застосовних) відповідно до їх субординації. Конституція країни має вищу юридичну силу; 2) враховуючи, що конституція має найвищу юридичну силу, усі закони повинні відповідати Конституції, підзаконні нормативні акти – законам, причому підзаконні акти приймаються і діють лише тоді, коли певні суспільні відносини не врегульовані законом. Практична реалізація даного принципу означає, що в суспільстві всі державні органи та їх посадові особи, юридичні особи, громадські організації, громадяни перебувають під дією закону; 3) невідворотність відповідальності за правопорушення означає своєчасне розкриття будь-якого протиправного діяння. На практиці його застосування призводить до того, що правоохоронні органи покликані запобігати правопорушенням та здійснювати профілактичні засоби, а також вести ефективну боротьбу з ними; 4) взаємозв'язок законності та демократії передбачає додержання двох типів правового регулювання – спеціально-дозвільного, який поширюється на владні державні органи і посадових осіб («дозволено лише те, що прямо передбачено законом»), та загально-дозвільного, який поширюється на громадян та їх

об'єднання («дозволено все, крім прямо забороненого законом»). Так, у ст. 79 Конституції вказано, що будь-який громадянин Польщі у випадку порушення його конституційних прав та свобод має право звернутися зі скаргою до Конституційного Трибуналу, який повинен прийняти остаточне рішення стосовно його прав та свобод. Одночасно з цим, ст. 83 передбачає, що кожен громадянин Польща зобов'язаний дотримуватися норм законодавства Польської Республіки.

4. Принцип *демократії* включає, насамперед, право на волевиявлення, поділ влади, виборність основних органів державної влади, плюралізм, доступ до публічної інформації, рівність, проведення незалежного контролю. Поділ влади означає, що усі її гілки – законодавча, виконавча і судова, мають чітко окреслені в конституції права і повноваження та взаємодіють між собою у процесі формування та здійснення державної політики. Так, у ст. 10 вказується, що законодавчу владу здійснює Сейм і Сенат, виконавчу Президент і Рада Міністрів, судову владу – суди і Трибунал. Виборність органів державної влади передбачає виборність представницьких органів державної влади шляхом проведення вільних, конкурентних виборів. Згідно ст. 62, громадяни Польщі мають право брати участь у референдумах, а також обирати Президента Республіки, депутатів, сенаторів, представників органів місцевого самоврядування. У свою чергу ст. 57 гарантує громадянам свободу організації та мирних зборів та участь у них. На додаток до цього, ст. 58 та ст. 59 гарантують свободу об'єднань, свободу об'єднань у професійні спілки, соціально-професійні організації аграріїв, а також організації об'єднань роботодавців.

Важливим елементом демократії є плюралізм, який виключає монополію на владу зі сторони будь-якої особи, соціальної групи, партії тощо. Проголошуються ідеї самого широкого вибору в усіх сферах суспільного життя. Так економічний плюралізм проголошує ідеї приватної власності, вільного підприємництва,

безперешкодної конкуренції тощо. В політичній сфері це багатопартійність, яка функціонує за умови, коли всі політичні партії мають рівні правові можливості боротися за виборців і за своє представництво в органах державної влади. Відповідно до ст. 11 Польська Республіка забезпечує свободу утворення та діяльності політичних партій, які на засадах добровільності та рівності об'єднують польських громадян з метою впливати демократичними методами на політику держави.

Принцип доступу до публічної інформації передбачає вільний доступ преси і громадськості до інформації про діяльність органів влади, господарських, політичних, громадських організацій. Зміст загальновизнаного принципу гласності полягає в тому, що діяльність державних та інших органів повинна бути відкритою і доступною для громадян, всі установи і посадові особи відповідно до закону зобов'язані надавати на вимогу останніх повну достовірну інформацію про свою діяльність за винятком даних, видача яких заборонена законом. Опублікування законів та інших нормативно-правових актів, що стосуються в першу чергу прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, є обов'язковою умовою їх застосування. Право доступу до публічної інформації знайшло відображення у ст. 61, у якій вказується, що громадянин має право отримувати інформацію, а також до осіб, що виконують публічні функції. Це право охоплює також отримання інформації про діяльність органів господарського та професійного самоврядування у обсязі, в якому вони виконують функції публічної влади.

Рівність громадян перед законом є характерною ознакою демократичного устрою держави та притаманна більшості країн і виражається у рівноправності людей незалежно від їхньої статі, раси, національності, майнового і посадового становища, місця проживання та інших обставин. Рівність перед законом означає рівну для всіх громадян обов'язковість конкретного закону з усіма відмінностями у правах або обов'язках, привілеях чи

обмеженнях, які у цьому законі встановлені. Відповідні державні органи і посадові особи повинні керуватися конкретним законом, а всі індивіди, на яких поширюється дія цього закону, є рівними щодо застосування його до них. Винятки можуть встановлюватися тільки законом, якщо конституція це допускає. Такі винятки повинні мати публічно-правовий характер і слугувати публічним інтересам, виступати гарантіями здійснення цими особами суспільно корисних і важливих державних функцій, професійної діяльності в інтересах всіх членів суспільства. При цьому, всі відмінності у привілеях чи обмеженнях стосовно різних категорій індивідів, встановлені законом, не можуть бути пов'язані з ознаками, передбаченими конституцією. Як вказується у ст. 32 усі громадяни Польщі є юридично рівними та мають право на рівне ставлення до них з боку публічної влади. При цьому ніхто за будь-яких обставин не може зазнавати дискримінації у політичному, соціальному та економічному житті.

Серед головних критеріїв демократичності суспільства є фіксація у Конституції Польщі фундаментальних прав і свобод людини. Також надзвичайно важливим для розвитку демократії є впровадження механізмів самоврядування, яке є частиною системи державного управління і проявом функціонування громадянського суспільства. Ці положення знайшли відображення в преамбулі Конституції, де вказується, що польське суспільство будується на повазі до свободи, справедливості, суспільному діалозі, а також правоздатності громадян та їх об'єднань. Питання місцевого самоврядування, як важливої складової демократії, знайшли відображення у ст. 163, в якій зафіксовано, що територіальне самоврядування виконує публічні функції, одиниці територіального самоврядування є юридичними особами, яким належить право власності на інші майнові права. На додаток до цього у ст. 169 вказується, що одиниці територіального самоврядування виконують своє завдання через представницькі органи і виконавчі комітети.

5. Принципи національного суверенітету трактуються як верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах. Верховенство держави означає дію в межах її території тільки однієї публічної влади, яка визначає повноваження усіх державних органів і посадових осіб, а також підлеглість цій владі всього населення території. Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її не підпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав. Даний принцип знайшов відображення у ст. 5, в якій зафіксовано, що Польська Республіка стоїть на сторожі незалежності і недоторканості своєї території, забезпечує права і свободи людини і громадянина, безпеку громадян, стоїть на сторожі національної спадщини.

6. Принципи соціальної ринкової економіки являють собою свободу споживання, зайнятості, вибору професії та роботи, приватну власність, а також втілення дієвої взаємодії держави, бізнесу, суспільства та міжнародного співтовариства. Як вказується у ст. 20, соціально ринкове господарство, що ґрунтується на свободі господарської діяльності та приватній власності, є основою економічного ладу Польської Республіки, тобто Конституція регламентує створення моделі соціальної ринкової економіки, яка базується на стимулюванні вільної конкуренції та забезпеченні високих соціальних гарантій. Соціальні компоненти цих принципів проявляються у великій соціальній структурі, наголос в якій ставиться на економічній продуктивності в системі окремих осіб і соціальній спрямованості власності. Так, у ст. 64 вказується, що кожна особа та громадянин має право на власність, інші майнові права, а також право наслідування. При цьому у п. 2 ст. 64 вказується, що власність, інші майнові права та право наслідування знаходяться під рівним для усіх правовим захистом. На додаток до цього ст. 65 гарантує кожному свободу обирати та займатися професією, а також обирати місце роботи, при цьому винятки встановлюються законом.

7. Принципи *гуманізму* – це своєрідний принцип всього конституційного ладу. Вираз «самоцінність» – це і юридична, і моральна категорія, але коли таке положення потрапляє в конституційний текст, то перетворюється в юридичний імператив для всіх членів суспільства – як наділених, так і необлічених владою. Гуманізм – це світогляд, у центрі якого ідея людини як вища цінність і пріоритетна стосовно себе реальність у ряді всіх інших матеріальних і духовних цінностей. Гуманісти стверджують рівноправність людини як матеріально-духовної істоти стосовно іншої людини, природи, суспільства. Гуманізм виражає гідність особистості, її зовні відносно, але внутрішньо прогресуючу самостійність, самодостатність і рівноправність перед іншими реальностями. Гуманізм у вузькому розумінні – це світогляд, що визнає гідність кожної людини вищою цінністю всього людства. Даний принцип у широкому контексті – це феномен культури, що стимулює загальний прогрес світової цивілізації. Синтез двох уявлень спричиняє розуміння гуманізму як відкритої системи, що динамічно розвивається: поглядів, уявлень, моральних принципів, що заперечують всі види нерівності між індивідом та суспільством; практичних дій, що реалізують цей принцип в економічній, політичній і юридичній сферах буття. При цьому одне положення в цій системі залишається незмінним – визнання людської гідності вищою цінністю світу. Даний принцип знайшов відображення у ст. 39, в якій вказується, що ніхто не може бути підданий науковим дослідженням, включаючи медичні, без вільно вираженої згоди. У свою чергу, у ст. 40 вказується, що ніхто не може бути підданий катуванню або жорстокому та нелюдському чи принизливому поводженню і покаранню та застосуванню тілесних покарань. Таке положення знайшло відображення у п. 4 ст. 41, в якій зазначено, що з кожною людиною позбавленою свободи, необхідно поводитися гуманно.

9. Принцип *врахування національних традицій конституціоналізму* включає в

себе парламентську форму правління, унітаризм, статус релігії у суспільстві, засади ведення сільського господарства.

У Польщі за багато століть сформулювалася традиційна парламентська форма правління, яка складається з Сенату – верхньою палатою польського парламенту та Сеймом – нижньою палатою польського парламенту.

Так, поняття *унітаризм* включає в себе єдність розуміння і застосування законів на всій території їх дії. Закони є єдиними для всієї держави, всіх її регіонів та висувають однакові вимоги до всіх суб'єктів, які перебувають в сфері їх часової та просторової дії. Єдине розуміння сутності і конкретного змісту законів забезпечує законність правозастосовної діяльності, однаковість застосування юридичних норм до всіх суб'єктів права. Єдність законів не виключає, а навпаки, припускає багатоманітність у правотворчості і правозастосуванні. Кожний орган держави, громадська або комерційна організація конкретизують і застосовують закони з урахуванням свого функціонального призначення і місцевих особливостей. Однак конкретизація і застосування відбуваються в рамках закону і відповідно до нього.

Дане поняття знайшло відображення у ст. 3, в якій вказується, що Польська Республіка є унітарною державою. При чому, унітарна природа держави є характерною для усіх етапів розвитку польської державності, яка була єдиною країною, поділялася на воєводства, що, у свою чергу, склалися з адміністративно-територіальних одиниць.

У Польщі склалася традиція ведення сільськогосподарського виробництва, шляхом сумісно обробки землі кожною родиною. Інтерес викликає та обставина, що застосування польськими комуністами у 50-х роках минулого століття досить жорстких методів залучення селян до колгоспів, повністю провалилася з причини масового опору з боку селян. Тому у ст. 23 вказує, що основою аграрного ладу держави є сімейні господарства, які ведуть сільськогосподарське підприємство.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню принципів Конституції Польщі 1997 року, їх особливостям, ролі й значенню у механізмі правового регулювання. Показано, що конституція є комплексним нормативно-правовим актом, який регулює найважливіші суспільні відносини, що склалися у суспільстві. Доведено, що під принципами польського конституційного права необхідно розуміти основоположні засади, керівні ідеї, положення, риси, які впливають на всі сфери суспільного життя.

Показано, що формування принципів польського конституційного права обумовлено наступними об'єктивними та суб'єктивними факторами: рівнем розвитку юридичної науки, культури, освіти та інших елементів; морально-духовним потенціалом суспільства; наявністю стабільного механізму реалізації правових засад у діяльності державних органів; рівнем правосвідомості та ступенем освоєння конкретною людиною права як власної свободи.

Проведено дослідження Конституції РП 1997 року, що дало змогу встановити наступні основні принципи: 1) народовладдя; 2) верховенство права; 3) законності; 4) демократії; 5) національного суверенітету; 6) соціальної ринкової економіки; 7) рівності громадян перед законом; 8) врахування національних традицій конституціоналізму.

Принцип народовладдя знайшов відображення у ст. 4 Конституції, де вказується, що верховна влада належить народу, який здійснює свою владу через своїх представників або безпосередньо. Зміст принципу верховенства права полягає у здійсненні влади відповідно до закону та обмеженні влади законом. У Конституції 1997 року даний принцип знайшов відображення в розділах, присвячених правам та свободам, повноваженням Сейму, Сенату, Президента, Ради Міністрів, судів та Трибуналу. Повністю присвячена даному принципу верховенства права ст. 8, у якій вказується, що Конституція є найвищим актом права, а її принципи застосовуються безпосередньо. Принцип законності знайшов відображення у ст. 79 Конституції, в якій вказано, що будь-який громадянин Польщі у випадку порушення його конституційних прав та свобод має право звернутися зі скаргою до Конституційного Трибуналу.

Ключові слова: принципи конституційного права; Конституція; Республіка Польща, конституціоналізм, суспільство, національна правова система.

Patlachuk V.N. Principles of modern Polish constitutional law**Summary**

The article is devoted to the study of the principles of the Constitution of Poland of 1997, their features, role and significance in the mechanism of legal regulation. It is shown that the constitution is a complex legal act that regulates the most important social relations that have developed in society. It is proved that the principles of Polish constitutional law should be understood as the basic principles, guiding ideas, provisions, features that affect all spheres of public life.

factors: the level of development of legal science, culture, education and other elements; moral and spiritual potential of society; the presence of a stable mechanism for implementing the legal framework in the activities of state bodies; the level of legal awareness and the degree of development of a particular person's right as his own freedom.

A study of the Constitution of the Republic of Poland in 1997, which allowed to establish the following basic principles: 1) democracy; 2) the rule of law; 3) legality; 4) democracy; 5) national sovereignty; 6) social market economy; 7) equality of citizens before the law; 8) taking into account the national traditions of constitutionalism.

The principle of democracy is reflected in Art. 4 of the Constitution, which states that the supreme power belongs to the people, who exercise their power through their representatives or directly. The

essence of the principle of the rule of law is to exercise power in accordance with the law and to limit power by law. In the 1997 Constitution, this principle was reflected in the sections on rights and freedoms, the powers of the Seimas, the Senate, the President, the Council of Ministers, the courts and the Tribunal. Fully devoted to this principle of the rule of law, Art. 8, which states that the Constitution is the highest act of law, and its principles are directly applicable. The principle of legality is reflected in Art. 79 of the Constitution, which states that any citizen of Poland in case of violation of his constitutional rights and freedoms has the right to appeal to the Constitutional Tribunal.

Key words: principles of constitutional law; Constitution; Republic of Poland, constitutionalism, society, national legal system.

Список використаних джерел:

1. Харт Х.Л.А. Концепція права. Київ : Сфера, 1998. 231 с.
2. Dworkin Ronald. Taking Rights Seriously. Harv. U.P., 1977. 52 p. URL: <https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/Ronald%20Dworkin%20-%20Hard%20Cases.pdf>
3. Скурко Е. В. Правовые принципы в правовой системе, системе права и системе законодательства: теория и практика. *Правоведение*. 2006. № 2. С. 55–61.
4. Крусян А. Р. Принципы современного украинского конституционализма. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії* : зб. наук. пр. Одеса, Т. 5. С. 107–122.
5. Ильинский И. П. Конституции мира и социализма. Москва : Междунар. отн., 1967. 311 с.
6. Kropiwnicki R. Wokół wartości i zasad konstytucyjnych. URL: <https://repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/95725/edition/89827?language=pl>
7. Конституційне право України : підручник / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ : Ін Юре, 2002. 544 с.
8. Podczaszy Joanna. Концепcja rządów prawa a jej stosowanie w Polsce. *Rządy prawa i europejska kultura prawna* / pod red. Andrzeja Batora Joanny Helios Wioletty Jedleckiej. Wrocław 2014. S. 29-40.
9. Уварова О. О., Вовк Д. О. Верховенство права: сучасні інтерпретації (відгук на автореферат дисертації Луців Олега Михайловича «Верховенство права: сучасні інтерпретації», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01). URL: www.uvarova.info/438/.
10. Рабінович П., Луців О. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України*. 2013. № 1–2. С. 296–306.
11. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини. *Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної Декларації прав людини)* : тези доп. (м. Харків, 10–12 грудня 1998 р.). Харків, 1998. С. 46–49.